

הא-ל הקדוש OF ברכה TO THE אמן ANSWERING

What is the basis for the following positions?

- טור אורה היים סימן סו'-ובס"מ קטן כתב ועונין קדיש וקדושה ואמן של הא-ל הקדוש ואמן של שומע תפלה בכל מקום.
- שולחן ערוך אורה היים סימן סו' סעיף ג'-לקדיש ולקדושה ולברכו, מפסיק אפילו באמצע הפסוק, וכן למודים, אבל לא יאמר אלא תיבת מודים בלבד. דגה: וכן בברכו לא יאמר יתברך וישתבח כו'. ויש אומרים דאמן שעונין אחר ברכת הא-ל הקדוש ואחר שומע תפלה יש לו דין קדושה ויוכל לענות אותם בקריאת שמע, וכן עיקר.

The basis for their position is the following:

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ג' דף ו' טור ב' /ה"ב-א"ר שמואל בר אבדומא: זה שהוא נכנס לבית הכנסת ומצאן עומדין ומתפללים, אם יודע שהוא מתחיל וגומר עד שלא יתחיל שליה ציבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל, ואם לאו אל יתפלל. באי זה אמן אמרו? תרין אמוראין; חד אמר באמן של הא-ל הקדוש, וחד אמר באמן של שומע תפילה. א"ר פינחס ולא פליגי; מאן דמר באמן של הא-ל הקדוש בשבת, ומאן דמר בשומע תפילה בחול.

This excerpt from the תלמוד ירושלמי can be properly understood if it is interpreted in accordance with the following opinion of Professor Shmuel Safrai¹:

In our opinion, in the time of the Temple a seven-fold prayer was recited in public on Sabbaths and holidays, three introductory benedictions, three concluding benedictions and a special one for the Sabbath or festival. These six benedictions were recited in public and thus their content is of general religious significance. In the course of their recitation they would recite the Qedusha and conclude with the priestly benediction. On weekdays, the individual would commence the prayers with 'You grant knowledge' (חונן הדעת) and conclude with "He that hears prayers (שומע תפלה)." In the generation of Yavne, at the time of Rabban Yohanan ben Zakkai and Rabban Gamliel, with the destruction of the Temple and the cessation of the daily sacrifice in the Temple, i.e., the cessation of public daily worship, they began to pray in public on weekdays as well and therefore added the opening and concluding blessings to the weekday prayer, ending with the priestly benediction. The Quedusha was still only recited on Sabbaths and holidays, and consequently the text of the blessing "You are holy" (אתה קדוש) remained minimal in the custom of Eretz Yisroel.

According to רב פינחס, אמוראין, there was no disagreement between the אמוראין. One אמוראין was speaking about שבת, a day on which the ברכה of הא-ל הקדוש was recited. The person coming late needed to wait only until after answering אמן to the ברכה of הא-ל הקדוש before he could recite שמונה עשרה. On a weekday, because הא-ל הקדוש was

1. From the paper entitled: *GATHERING IN THE SYNAGOGUES ON FESTIVALS, SABBATHS AND WEEKDAYS* delivered by Professor Shmuel Safrai of Hebrew University, Jerusalem at a symposium on Ancient Synagogues in Israel, held at the University of Haifa in May 1987,

not recited, the person had to wait to answer **אמן** to the **ברכה** of **שומע תפילה** before reciting **עשרה**.

Our version of the excerpt from the **תלמוד ירושלמי** is not the only version:

רא"ש מסכת ברכות פרק ג' סימן יז: ועוד מוסיף בירושלמי דברים אחרים דגרסינן בירושלמי בפרק תפלת השחר לא התפלל שחרית ובא ומצאן שמתפללין של מוסף אם היה יודע שאם יתחיל יגמור עד שלא יתחיל שליח ציבור כדי לענות אחריו אמן יתפלל. ואם לאו אל יתפלל. באיזה אמן אמרו חד אמר באמן של הא-ל הקדוש. וחד אמר באמן של שומע תפלה. מאן דמר בהא-ל הקדוש בשבת; ומאן דמר בשומע תפלה בחול.

The **רא"ש** immediately notices a difficulty with his version:

ומשמע מתוך ירושלמי זה שהיו מתפללים במוסף שבחול כגון בראש חודש ובחולו של מועד י"ח ברכות. והיה תמיה רבי חיים הכהן ז"ל על מנהג שלנו שאין אנו מתפללים בהם רק שבע ברכות.

תוספות answers the problem as follows:

תוספות מסכת ברכות דף כא' עמ' ב' -עד שלא יגיע שליח צבור למודים - ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות במוסף של חול כגון בר"ח ובחול המועד ומיהו אנן סמכינן אהא דאמר פרק תפלת השחר (לקמן דף כט.) דקאמר תמני סרי תקון תשסרי לא תקון. . . עוד אומר הר"ר חיים דאיתא בתוספתא (דפ' ת"ה) בהדיא כמנהגנו דקאמר התם ימים שיש בהן קרבן מוסף כגון ר"ח וחול המועד ערבית ושחרית מתפלל י"ח שלמות ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירים אותו ובמוספים מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע ובירושלמי נמי י"ל דטעות סופר הוא ול"ג של מוסף אלא בא ומצאן מתפללים וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם זו המימרא כתובה שם ולא הזכיר של מוסף כלל.

Why is it so important to answer **אמן** after the **ברכה** of **שומע תפלה** and **הא-ל הקדוש**?

מגן אברהם אורח חיים סימן סו' ס"ק ז'-דאמן שעונים כו' - כתב ב"י בשם מהרי"א הטעם משום דהוה סיום ג' ראשונות, ושומע תפלה הוי סיום אמצעיות. והא דלא השיב אמן של ברכת שים שלום לפי שזה אף היחיד עונה סיום י"ח ולפיכך אין לו להפסיק בשבילו מאחר שיוכל לאמרו ביחיד עכ"ל, וכתב לבוש דלדידן דקי"ל בסו' רט"ו דיחיד אינו עונה אמן אחר סיום י"ח צריך להפסיק בק"ש לענות אמן אחר שים שלום ובל"ח כ' דלא יפסיק אלא יסמוך על אמן שאמר בעושה שלום וכנ"ל מאחר דהרב"י כ' בשם הפוסקים דאף לשני אמנים אלו לא יפסיק א"כ הבו דלא לוסף עלה ומי יודע מאיזו טעם ייחד הירושלמי שני אמנים אלו: כתב מט"מ שאף כשמתפלל ביחיד יאמר אחר עושה שלום ואמרו אמן שאומר כן להמלאכים השומרים אותו.

בעד רפואה שלימה לאבי, אליהו בן בילע

TRANSLATION OF SOURCES

טור אורח חיים סימן סו-In Siman 40, he wrote: we may answer to Kaddish, Kedushah and the Amen of the Bracha: Ha'Ail Ha'Kadosh and the Amen of the Bracha Shomeah Tefila no matter where we are holding in our prayers.

שולחן ערוך אורח חיים סימן סו סעיף ג'-For Kaddish, Kedushah and Barchu, he can stop even if he is in the middle of a verse in Kriyat Shema; also for Modim but he should not recite more than the word: Modim. Ramah: While answering to Barchu, he should not recite the words: Yisbarach and Yishtabach. There are those who hold that the Amen that is recited after hearing the Bracha: Ha'Ail Ha'Kadosh and the Amen of the Bracha Shomeah Tefila have the same status as Kedushah and one can answer Amen to those Brachot even if one is in the middle of reciting Kriyat Shema and it appears to me to be correct.

תלמוד ירושלמי מסכת ברכות פרק ג' דף ו' טור ב' /ה"ב'-Rav Shmuel son of Abduma said: One who enters a synagogue and finds the congregation saying the silent Shemona Esrei, if he knows that he can begin and finish reciting Shemona Esrei before the prayer leader begins and reaches the place where the late comer must answer: Amen, he may recite Shemona Esrei. If the late comer does not expect to finish before the prayer leader reaches the point when the late comer needs to recite: Amen, he should not begin. Which "Amen" must he recite? Two Amoroim answered: One said: the Amen that follows the Bracha of Ha'Kail Ha'Kadosh and one said: the Amen that follows the Bracha of Shomaiya Tefila. Rav Pinchas said: The two Amoroim do not disagree with each other; the one who said: the Amen that follows the Bracha of Ha'Kail Ha'Kadosh is concerned with Shabbat and the one said: the Amen that follows the Bracha of Shomaiya Tefila was concerned with weekdays.

רא"ש מסכת ברכות פרק ג' סימן יז-The Yerushalmi Talmud adds: if one came to synagogue after the congregation completed Tephilat Schacharit and found the congregation reciting Tephilat Mussaf, if he believes that he can complete Shemona Esrei and answer Amen to the Bracha of the prayer leader, he may begin; if not, he should wait. Which "Amen"? One said: the Amen that follows the Bracha of Ha'Kail Ha'Kadosh and one said: the Amen that follows the Bracha of Shomaiya Tefila. The one who says the Bracha of Ha'Kail Ha'Kadosh is concerned with Shabbat and the one who said: the Bracha of Shomaiya Tefila was concerned with weekdays.

רא"ש מסכת ברכות פרק ג' סימן יז-One can conclude from the excerpt from the Talmud Yerushalmi that the example given is on a weekday when Tephilat Mussaf is recited such as Rosh Chodesh or Chol Ha'Moed and they prayed the 18 Brachot of Shemona Esrei as part of Mussaf. Based on this excerpt Rav Chaim HaCohen was astonished about our custom in which we only recite seven Brachot in the Shemona Esrei of Mussaf on a Rosh Chodesh that

falls on a weekday.

תוספות מסכת ברכות דף כא' עמ' ב' -From the words of the Talmud Yerushalmi, one can possibly conclude that it was their practice to recite the full eighteen Brachot of Shemona Esrei as part of the Mussaf prayer on a Rosh Chodesh or Chol Ha'Moed that fell on a weekday. Our practice not to do so is based on that which is found in Masechet Brachot Daf 29a where we learn that Chazal composed Shemona Esrei to have eighteen benedictions and not nineteen benedictions. Moreover, HaRav Chaim said that we find that a Tosephta explicitly expresses our practice as follows: days on which a Mussaf sacrifice was brought like Rosh Chodesh and Chol Ha'Moed, the practice is to recite a version of Shemona Esrei that has eighteen benedictions for Schacharit and Maariv, include a reference to the special occasion in the Bracha of Avodah (Ya'Alah V'Yavoh) and if the prayer leader fails to mention the special occasion, we have him return to that place, while for Tephilat Mussaf, we recite a form of Shemona Esrei that has only seven Brachot and the prayer leader mentions the special occasion in the middle Bracha. As for the excerpt from the Talmud Yerushalmi, one needs to conclude that a publishing error entered the text and we should not study that excerpt as referring to Tephilat Mussaf. Instead we need to read the excerpt as referring to a person who came late to synagogue and found the congregants reciting Shemona Esrei of Tephilat Schacharit. Support for this position can be found in the fact that the Talmud Yerushalmi in the chapter entitled: Mi Sh'Masu repeats this discussion and does not refer to Tephilat Mussaf.

מגן אברהם אורה חיים סימן סו ס"ק ז' -The Beis Yosef wrote in the name of the Mahari that the reason that the Amen after the Bracha: Ha-Ail Ha'Kadosh is so important is that it comes at the end of the first three Brachot and the Amen after the Bracha: Shomeah Tefila is so important because it comes at the end of the middle Brachot. What about the Amen that comes after reciting the last Bracha, Sim Shalom? That is not mentioned because even an individual who recites Shemona Esrei says Amen after the Bracha of Sim Shalom. As a result it is not necessary to interrupt your prayers to answer Amen to the Bracha of Sim Shalom. The Levush wrote that since in his opinion as expressed in Section 115 that an individual does not respond Amen after his own Bracha at the end of Shemona Esrei, he must stop even in the middle of reciting Kriyat Shema in order to respond Amen to the Bracha of Sim Shalom. Another commentator wrote that one should not stop in the middle of reciting Kriyat Shema but instead we should rely on the fact that we say Amen and the end of the line of "Oseh Shalom Bimromav". It appears to me that because the Beis Yosef wrote in the name of several poskim that even for these two recitations of Amen one should not stop, then one should certainly not stop for the Amen of Sim Shalom. Moreover, who knows why the Yerushalmi thought that these two Amens were so important. The Mateh Moshe wrote: that even an individual should say at the end of "Oseh Shalom" the word: V'Imru because he is saying it on behalf of the angels that accompany and protect him.

SUPPLEMENT

Additional material on the issue of reciting אמן to the ברכות of הקדוש and שומע תפלה

The following is the complete comment of the רא"ש that is quoted in the newsletter:

רא"ש מסכת ברכות פרק ג' סימן יז-יח [דף כא ע"ב] אמר רב הונא הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שמתפללים אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע ש"צ למודים יתפלל ואם לאו לא יתפלל לפי שצריך לשחות עם הצבור במודים שלא יראה ככופר למי שחבריו משתחוים לו. וה"ה אם יגיע למודים או לאחת מן הברכות ששוחין בהן כשש"ץ מגיע למודים שפיר דמי כיון שהוא משתחוה עם חבריו. אבל הגמרא לא פסיק ליה למינקט כה"ג ולא מסתבר לפרושי דמשום מודים דרבנן צריך שיגמור תפלתו קודם מודים. ור"ת ז"ל כשהיה עומד באמצע התפלה והיה מגיע למודים היה משתחוה עם הצבור באמצע הברכה אבל לא בתחלה וסוף דאמרינן לקמן (דף לד א) אין לשוח בתחלת הברכה וסוף אלא באבות ובמודים מיהו לכתחלה אין לעשות כן אם לא שיצטרך אדם להתפלל ולסמוך גאולה לתפלה. וכן לענין קדושה אם יגיע לש"ץ כשאומר נקדישך יאמר עם הש"ץ מלה במלה כל מה שהוא אומר. ואין זה קרוי הפסק ואם התפלל וצבור אומרים קדושה או יהא שמיה רבא כתב רש"י בסוכה פרק לולב הגזול (דף לח ב) בשם ה"ג וכן פר"ח ז"ל שישתוק ויכוין למה שהצבור אומרים והוי כעונה. אבל ר"ת ור"י ז"ל אומרים דכיון דשומע כעונה הוי הפסקה אם ישתוק וקצת יש ראייה מכאן דאי שומע כעונה אמאי קאמר הכא דלא יתחיל אם לא יוכל לגמור עד שלא יגיע ש"ץ לקדושה למנ"מ ישתוק ויכוין ויהיה כעונה. מיהו נוכל לומר דענייה חשיבא טפי. ועוד מוסיף בירושלמי דברים אחרים דגרסינן בירושלמי בפרק תפלת השחר לא התפלל שחרית ובא ומצאן שמתפללין של מוסף אם היה יודע שאם יתחיל יגמור עד שלא יתחיל ש"צ כדי לענות אחריו אמן יתפלל. ואם לאו אל יתפלל. באיזה אמן אמרו חד אמר באמן של האל הקדוש. וחד אמר באמן של שומע תפלה מ"ד בהאל הקדוש בשבת ומ"ד בשומע תפלה בחול. ומשמע מתוך ירושלמי זה שהיו מתפללים במוסף שבחול כגון בר"ח ובחולו של מועד י"ח ברכות והיה תמיה רבי היים הכהן ז"ל על מנהג שלנו שאין אנו מתפללים בהם רק שבע ברכות. וגם בגמ' דידן לא הוזכר שבע ברכות כי אם בשבתות וי"ט דחיישינן למירחא אבל בראשי חדשים ובחול המועד דלא חיישינן למירחא שהרי מתפללים בשחרית ערבית ומנחה י"ח ברכות א"כ אף במוסף יהיה ראוי לנו להתפלל י"ח והרב אלחנן ז"ל היה אומר כי בגמ' דידן יהיה מוכח שאין להתפלל בשום מוסף י"ח ברכות שאם היה